

Annika Mononen

EDUNVALVONTA IKÄÄNTYNEIDEN NÄKÖKULMASTA

Liiketalouden koulutusohjelma
2020

EDUNVALVONTA IKÄÄNTYNEIDEN NÄKÖKULMASTA

Mononen, Annika
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Toukokuu 2020
Ohjaaja: Kuohukoski, Minna
Sivumäärä: 31
Liitteitä:1

Asiasanat: Ikääntyneet, yleinen edunvalvonta, edunvalvontavaltuutus, Digi- ja väestötietovirasto, päämies

Opinnäytetyössä käsiteltiin yleistä edunvalvontaa sekä edunvalvontavaltuutusta. Aihetta lähestyttiin ikääntyneen henkilön näkökulmasta sekä myös siltä kannalta mitä omaisen tulee ottaa huomioon. Ikääntyneiden edunvalvonnan tarve kasvaa Suomessa jatkuvasti. Holhoustoimilaissa (442/1999) säädetään edunvalvojan tehtävistä. Työssä perehdyttiin holhoustoimilain säännöksiin sekä myös muihin lakeihin, joissa säädetään edunvalvontaan liittyvistä asioista. Työssä käytiin läpi edunvalvontaa sekä edunvalvontavaltuutusta ja niiden eroja käytännössä.

Ihminen, joka on iäkäs tai vaikeasti sairas, voi olla heikentyneen toimintakykynsä takia kykenemätön huolehtimaan omista asioistaan tai ajamaan omaa etuaan, tällöin edunvalvoja voi olla tarpeen. Syitä edunvalvonnan tarpeellisuuteen on monia, mutta yleisimmät syyt ovat korkea ikä tai vaikea sairaus. Holhoustoimilaki asettaa tiettyjä velvoitteita ja rajoituksia, joiden puitteissa edunvalvojat tekevät työtään. Toimintaa valvoo Digi- ja väestötietovirastot. Edunvalvojat ovat velvollisia vuositilien muodossa esittämään, miten päämiesten asioita on hoidettu Digi- ja väestötietovirastolle.

Edunvalvontavaltuutuksen tarpeeseen on myös hyvä varautua mahdollisimman ajoissa. Edunvalvontavaltuutuslaissa (648/2007) säädetään edunvalvontavaltuutuksesta. Jos henkilöllä on vahvistettu edunvalvontavaltuutus ja sen avulla asiat hoituvat asianmukaisesti, holhoustoimilain mukaiselle edunvalvonnalle ei ole tarvetta. Edunvalvontavaltuutuksen avulla on mahdollista varautua etukäteen asioiden hoidon sujumisen varalta, jos henkilö sitä tulee tarvitsemaan eikä pysty enää huolehtimaan asioistaan

Kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö, jossa on sovellettu lainopin eli oikeusdogmatiikan menetelmiä. Ensisijaisena lähteenä olivat lait sekä oikeuskirjallisuus. Työssä on myös liitteenä helppolukuinen ja selkeä opaslehtinen. Opaslehtisestä tehtiin hyödyllinen ja käytännönläheinen kokonaisuus.

GUARDIANSHIP FROM THE PERSPECTIVE OF ELDERLY

Mononen Annika

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Business Administration

May 2020

Supervisor: Kuohukoski Minna

Number of pages: 31

Appendices: 1

Keywords: age people, public guardianship, power of attorney for guardianship, Digital and population data services agency, client

The thesis dealt with the public guardianship and the power of attorney for guardianship. These issues were approached from the perspective of elderly people. In addition, it was clarified what the relative should take into account when considering the guardianship of a close relative. The need for guardianship is constantly growing in Finland. The Guardianship Act (442/1999) provides the duties for a trustee. In this thesis the regulations of the Guardianship Act and other laws that regulate matters related to Guardianship were also examined. The practical difference of the public guardianship and the power of the attorney for guardianship were reviewed.

A person who is elderly or seriously ill may be unable to take care of their own interests due to their reduced ability to function, in which case a guardian may be necessary. There are many reasons for the need of guardianship, but the most common are high age or illness. The Guardianship Act imposes certain types of obligations and restrictions in which trustees perform their work. The supervisory body is the Digital and population data services agency, to which the trustees are obligated to present in form of annual accounts on how the affairs of the principals have been handled.

It is also a good idea to prepare for the need of the power of attorney for guardianship as early as possible. The Guardianship Authorization Act (648/2007) provides for Guardianship authorization. If a person has a confirmed power of attorney for guardianship and matters are handled properly within this case, there is no need for guardianship in accordance with the Guardianship Act. With the help of a power of attorney for guardianship, it is possible to prepare in advance for the handling of things, if the person will need it and is no longer able to take care of their affairs.

It is a functional thesis in which the methods of jurisprudence i.e. legal dogmatics have been applied. The primary sources were laws and legal literature. The work is also accompanied by an easy-to-read and clear guide. The guide was made written as a useful and practical whole.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
1.1	Ongelman kuvaus ja menetelmät	6
1.2	Teoreettinen viitekehys	8
2	YLEISTÄ EDUNVALVONNASTA JA MILLOIN SITÄ TARVITAAN	9
2.1	Oikeudellinen toimintakyky ikääntyessä ja itsemääräämisoikeus	11
2.2	Edunvalvonnan hakeminen	12
2.3	Omaisuuuden hoito	13
2.4	Käyttövarat.....	14
2.6	Edunvalvojan asema	16
2.7	Edunvalvojan palkkio	17
2.8	Edunvalvojan tehtävän lakkaaminen	18
2.9	Vajaavaltaiseksi julistaminen.....	18
3	EDUNVALVONTAVALTUUTUS.....	19
3.1	Valtakirjan laatiminen ja voimaantulo	20
3.2	Varavaltuutettu ja toissijainen valtuutettu	21
3.3	Edunvalvontavaltuutuksen vahvistaminen	22
3.4	Edunvalvontavaltuutuksen määrittäminen	23
3.5	Kuuleminen valtuutuksen vahvistamisessa.....	24
3.6	Valtuutetun kelpoisuus ja toimivalta	25
3.7	Omaisuusluettelo ja palkkio	25
3.8	Tietojen luovutus	26
3.9	Valtuutuksen lakkaaminen.....	27
4	EDUNVALVONTAVALTUUTUKSEN JA YLEISEN EDUNVALVONNAN EROT.....	28
5	OPASLEHTINEN	29
6	LOPPUTULOKSEN ARVIOINTI.....	30
	LÄHTEET	
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Edunvalvonnan tarve on lisääntynyt Suomessa jatkuvasti. Väestöennusteiden mukaan yli 65-vuotiaiden edunvalvonnan tarve kasvaa suhteellisen nopeasti lisää. Jos ihminen sairastuu vakavasti tai on iäkäs, voi hän heikentyneen toimintakyvyn takia olla kykenemätön huolehtimaan omista asioistaan tai ajamaan omia etujaan, silloin edunvalvoja on tarpeen. Edunvalvojan määrää holhousviranomainen tai kotikunnan käräjäoikeus. Holhousviranomainen selvittää hakemuksen tai ilmoituksen perusteella, tarvitseeko tietty henkilö edunvalvontaa. Tuomioistuimen kautta annettava edunvalvontamääräys tarkoittaa usein sitä, että päämiehelle määrätään yleinen edunvalvoja huolehtimaan hänen kaikista talousasioistaan. (Välimäki 2013, 11.)

Holhoustoimilaissa säädetään holhoustoimen tarkoituksesta valvoa niiden henkilöiden etua, jotka eivät itse kykene hoitamaan taloudellisia asioitaan vajaavaltaisuuden, sairauden, poissaolon tai muun syyn vuoksi. (Laki holhoustoimesta 442/1999, 1-3 §.)

Jos henkilö itse huomaa oman tilanteensa heikentyneen niin, että edunvalvojan tuki ja apu on tarpeen, hän voi tehdä kirjallisen hakemuksen Digi- ja väestötietovirastoon. Digi- ja väestötietoviraston sivujen kautta löytää lomakkeita, joissa on hakemus edunvalvonnan määräämiseksi. Hakemus edunvalvojan määräämiseksi voidaan tehdä myös joissakin tapauksissa käräjäoikeudelle. (Digi- ja väestötietoviraston www-sivut 2020.) Jos henkilöä voidaan kuulla henkilökohtaisesti, ja hän pystyy itse antamaan suostumuksen tietyn edunvalvojan määräämiseksi, oman alueen holhousviranomainen voi määrätä hänelle edunvalvojan. Ellei henkilö kykene antamaan suostumusta, käräjäoikeus antaa määräyksen. (Nikumaa & Koponen 2018, 50.)

Edunvalvojan on hoidettava päämiehensä omaisuutta sillä tavoin, että omaisuus ja sen tuotto voidaan käyttää päämiehen hyödyksi ja tyydyttämään hänen henkilökohtaisia tarpeitaan. Päämies on siis henkilö, joka on edunvalvonnan tarpeessa. Tässä tehtävässään edunvalvojan tulee tunnollisesti pitää huolta päämiehen oikeuksista ja edistää hänen parastaan. (Laki holhoustoimesta 442/1999, 37 §.)

Ajoissa tehdyllä edunvalvontavaltuutuksella voi varautua, jos sairastuu tai vammautuu jossain elämän vaiheessa. Edunvalvontavaltuutuksella voi itse etukäteen valita, kuka asioita hoitaa ja miten niitä hoidetaan. Valtuutuspaperi ei vie mitään oikeuksia pois ja se tulee voimaan vain, jos henkilö ei ole kykeneväinen hoitamaan enää omia asioitaan. (Kuopanportti 2018, 4.) Edunvalvontavaltuutuksen voi tehdä täysi-ikäinen henkilö, joka kykenee ymmärtämään valtakirjan merkityksen. Ennen valtakirjan tekemistä, on hyvä myös pohtia, tekeekö valtakirjan itse vai käyttääkö apuna mahdollisesti lakimiestä. Valtakirjalla henkilö nimeää valtuutetun hoitamaan asioitaan ja hänen tulee suostua tehtävään. (Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007, 6, 8 §.)

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, yleistä edunvalvontaa ikääntyneiden näkökulmasta ja edunvalvontavaltuutusta pääpiirteittäin. Tavoitteena on kerätä yhteen perustiedot yleisestä edunvalvonnasta, niin että siitä saadaan hyvin selville mitä on yleinen edunvalvonta ja mitä se pitää sisällään. Työssä selvitetään ensiksi holhoustoimilain mukaisia yleisiä asioita edunvalvonnasta ja sen jälkeen edunvalvontavaltuutusta.

Lisäksi työn tarkoituksena oli tehdä selkeä ja helppolukuinen opaslehtinen liitteeksi, josta saa helposti tiedon mitä yleinen edunvalvonta sekä edunvalvontavaltuutus tarkoittavat ja pitävät sisällään ja miten niitä voi hakea.

1.1 Ongelman kuvaus ja menetelmät

Opinnäytetyön lähtökohtana oli selvittää, miten ikääntyneiden edunvalvontaa voi hakea ja mitä se pitää sisällään sekä lisäksi edunvalvontavaltuutuksen tärkeimpiä asioita. Opinnäytetyön aiheesta kiinnostuin, koska suoritin aikaisemmin työharjoittelun yleisessä edunvalvontatoimistossa ja olin siellä myös töissä sen jälkeen. Sain paljon kyselyitä aiheeseen liittyen tutuilta, ja siitä heräsi myös kiinnostus työn tekemiseen. Monet tutut miettivät miten asiat pitäisi hoitaa, jos hakee esimerkiksi vanhemmilleen edunvalvontaa tai haluaa tehdä valmiiksi edunvalvontavaltakirjan. Miten voi varautua tähän enakkoon ja mitä asioita tulee ottaa huomioon? Tietoa oli hankala monien mielestä etsiä netistä, koska asioita joutui selvittämään useimmilta sivuilta. Tarkoituksena oli selvittää edunvalvonta pääpiirteittäin niin, että siitä saisi käsityksen mitä se on ja miten sitä voi hakea. Myös edunvalvontavaltuutuksen sisältö kerrotaan pääpiirteittäin.

Lisäksi työhön rakentuu liitteeksi opaslehtinen, jossa käsitellään työn asiat tiivistetysti, sekä kerrotaan miten edunvalvontaa ja edunvalvontavaltuutusta voi hakea.

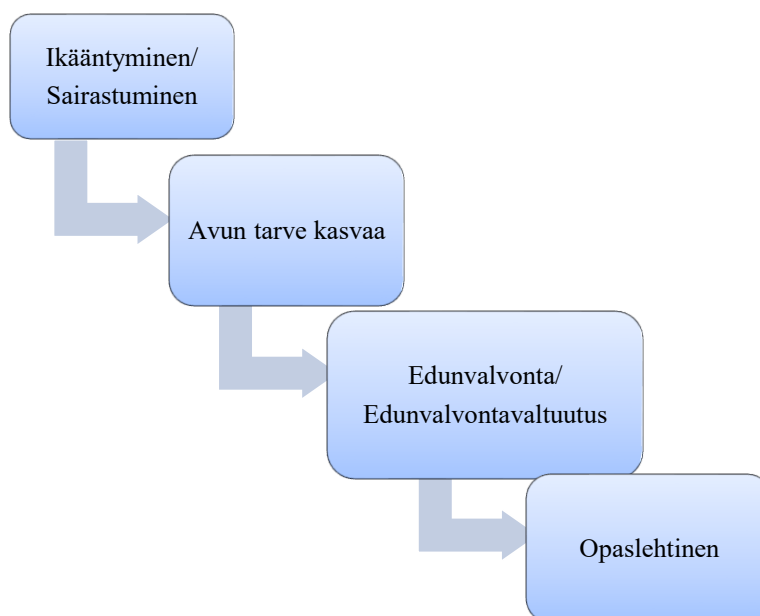
Opinnäytetyöongelmia olivat:

- 1) Mitä edunvalvonta tarkoittaa?
- 2) Miten ikääntyvä henkilö voi varautua edunvalvonnan tarpeeseen?
- 3) Mikä on edunvalvontavaltuutus ja mitä se pitää sisällään?

Kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö, jossa on sovellettu lainopin eli oikeusdogmatiikan menetelmiä. Ensisijaisena lähteenä ovat lait ja oikeuskirjallisuus. Lainopin tärkeimpänä tutkimusongelmana on selvittää, mitä voimassa oleva lainsäädäntö sekä muut oikeuslähteet määräävät käsiteltävästä asiasta. Lainoppi pyrkii antamaan vastauksen, miten tilanteessa tulisi toimia voimassa olevan oikeusjärjestyksen mukaan. Lainoppi on oikeusjärjestykseen kuuluvien sääntöjen tutkimusta ja tulkitsemista. Tärkeä lainopin tehtävä on voimassa olevan oikeuden jäsentäminen. Se auttaa oikeusjärjestyksen sisältöön tutustujaa löytämään etsimänsä säädökset ja hahmottamaan kokonais kuvaa oikeudellisista järjestelyistä ja niiden välisistä keskinäisistä suhteista. Toiminnallisessa osuudessa syntyi tuotos, eli helppolukuisen ja selkeä opaslehtisen työn loppuun liitteeksi. (Husa, Mutanen & Pohjolainen 2008, 18.)

1.2 Teoreettinen viitekehys

Teoriaosuus koostuu ikääntyneiden ihmisten edunvalvonnasta/edunvalvontavaltuutuksesta. Työssä tutkittiin edunvalvontaa ja edunvalvontavaltuutusta käyttäen lakeja ja oikeuskirjallisuutta. Tärkeimpänä olivat holhoustoimilaki (442/1999), jossa säädetään edunvalvojan tehtävistä sekä Edunvalvontavaltuutuslaki (648/2007.) Lisäksi työssä on helppolukuinen ja selkeä opaslehtinen liitteenä. Viitekehys rakentuu kuvion 1 mukaisesti.

Kuvio 1. Teoreettinen viitekehys.

2 YLEISTÄ EDUNVALVONNASTA JA MILLOIN SITÄ TARVITAAN

Vanhusten edunvalvonnan tarve on kasvanut Suomessa ja lisääntyy vielä jatkossakin. Yli 65-vuotiaiden osuus kasvaa Suomessa lisää myös tulevaisuudessa. Eniten edunvalvontaa siis haetaan ikääntyneille ihmisille. (Välimäki 2013, 11.) Iäkäs tai vaikeasti sairas henkilö, voi olla heikentyneen toimintakykynsä takia kykenemätön huolehtimaan omista asioistaan tai ajamaan omaa etuaan, useimmiten silloin edunvalvoja voi olla tarpeen. Korkea ikä tai vaikea sairaus ovat yleisimmät syyt, että edunvalvontaa tarvitaan. Edunvalvojana voi toimia henkilön sukulainen, ystävä tai muu läheinen. Jos kuitenkin ketään lähipiiristä ei löydy, edunvalvojaksi määrätään yleinen edunvalvoja. (Laki holhoustoimesta 422/1999, 1 §.)

Läkkäällä henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jonka fyysinen, kognitiivinen, psyykkinen tai sosiaalinen toimintakyky on heikentynyt korkean iän myötä alkaneiden, lisääntyneiden tai pahentuneiden sairauksien tai vammojen vuoksi taikka korkeaan ikään liittyvän rappeutumisen takia. Henkilön toimintakyvyn ei tarvitse olla merkittävä, mutta heikkenemisen tulee olla yhteydessä korkeaan ikään. Kognitiivista kykyä heikentävä sairaus vaikuttaa siihen, että myös oikeudellinen toimintakyky heikkenee sairauden edetessä. Vanhuksilla tämä johtuu useimmiten muistisairaudesta. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 32.)

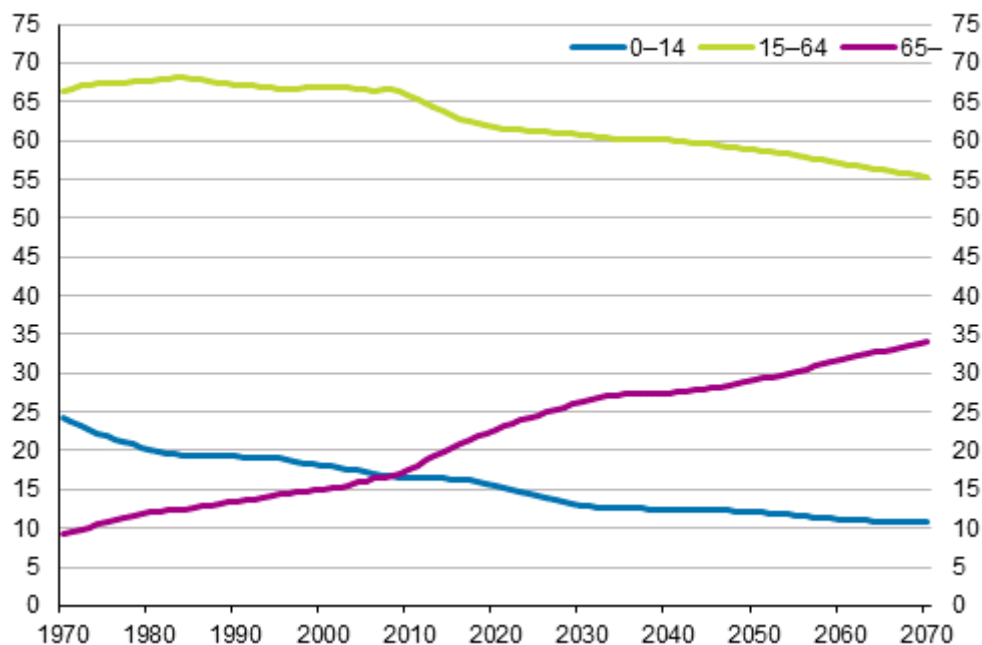
Edunvalvontatoimistossa työskentelee virkaan nimitetty yleinen edunvalvoja, jolla tulee olla sellainen taito, kokemus ja koulutus, jota tehtävän asianmukainen hoitaminen edellyttää. Edunvalvontamääräykset jaetaan oikeusapu- ja edunvalvontapiirin palvelun tuottajien kesken päämiehen kotikunnan, kielen, asian laadun tai muiden vastaavien seikkojen perusteella. Tarkempia säännöksiä edunvalvontamääräysten jakamisesta voidaan antaa oikeusministeriön asetuksella. (Laki valtion oikeus ja edunvalvontapiireissä 477/2016, 15-16 §.)

Edunvalvojan on hoidettava päämiehensä omaisuutta sillä tavoin, että omaisuus ja sen tuotto voidaan käyttää päämiehen hyödyksi ja tyydyttämään hänen henkilökohtaisia tarpeitaan. Päämies on siis henkilö, joka on edunvalvonnan tarpeessa. Edunvalvojan tulee tunnollisesti pitää huolta päämiehen oikeuksista ja edistää hänen parastaan.

Edunvalvojan tehtävä on valvoa ja hoitaa päämiehen etuja. Edunvalvojan tulee ottaa hoidettavakseen kuuluva päämiehen omaisuus hallintaansa siltä osin kuin se on tarpeen tämän etujen suojaamiseksi. (Laki holhoustoimesta 422/1999, 37 §.)

Väestön ikääntyminen lisää holhoustoimen tehtäviä ja asettaa holhoustoimelle uusia vaatimuksia. Seuraavaan taulukko on otettu tilastokeskuksen sivuilta ja siinä kerrotaan väestöennusteesta. Vuoden 2019 ennuste osoittaa, että yli 65-vuotiaiden ikäryhmä on kasvussa. (Tilastokeskuksen www-sivut 2020.)

Taulukko 1. Ikäryhmien osuus väestöstä 1970-2018 ja ennustettu osuus 2019-2070, prosentteina. (Tilastokeskuksen www-sivut 2020.)

2.1 Oikeudellinen toimintakyky ikääntyessä ja itsemääräämisoikeus

Oikeudellisella toimintakyvyllä tarkoitetaan henkilön kykyä antaa tahdonilmaisua, jolla on oikeudellista merkitystä. Esimerkiksi kyky tehdä testamentti tai omaa hoitoa koskeva suostumuksen antaminen. Keskeisiä asioita ovat yksilön psyykkisen ominaisuuudet ja siihen liittyen kyky ymmärtää päätöksenteon kohteena oleva asia sekä sen seuraukset. Tätä heikentäviä tai poistavia tiloja voivat olla mielisairaus, dementoiva sairaus tai päihteiden aiheuttama sekavuustila. Ikääntyessä muutenkin yksilön fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen toimintakyky heikkenee. Jos tämä johtuu kuitenkin vain normaalista ikääntymisestä, ei se välttämättä vaikuta henkilön oikeudelliseen toimintakykyyn. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 31-32.)

Holhoustoimilain mukaan päämies on henkilö, jonka etuja valvotaan. Edunvalvonassa on erilaisia muotoja, joita voidaan määrätä päämiehen tarpeen mukaan. Lievimässä muodossa päämiehen toimintakelpoisuuteen ei puututa ollenkaan ja edunvalvojan tehtävä on toimia hänen tukenaan ja apunaan taloudellisten asioiden hoitamisessa. Tämän avulla päämies säilyttää oikeustoimikelpoisuutensa sekä kelpoisuuden vallita omaisuuttaan. (Välimäki 2013, 34.)

Kun päämiehen tueksi ja avuksi määrätään edunvalvoja päämiehen toimintakelpoisuutta rajoittamatta, päämiehen kelpoisuus määrätä omaisuudesta ei muutu. Edunvalvojan määrääminen ei estä päämiestä vallitsematta omaisuuttaan tai tekemästä oikeustoimia, ellei laissa siitä erikseen säädetä. Kelpoisuus määrätä omaisuudestaan pysyy, kuten ennen edunvalvonnan alkamista. Poikkeuksena tästä säännöstä ovat kuitenkin päämiehen saatavat, joista käytännölliseltä kannalta merkityksellisemmät ovat hänen pankkitilinsä. Niistä määrääminen kuuluu edunvalvojan yksinomaiseen kelpoisuuteen, vaikka päämies olisikin täysivaltainen. Muiden kuin pankkitilien osalta on edunvalvojalle määrätty tehtävät. Toiseksi asia riippuu myös päämiehen suostumuksesta. (Välimäki 2013, 82.) Ihminen on oikeustoimikelpoinen silloin kun hän on täysivaltainen ja hänellä on riittävä ymmärryskyky oikeustoimeen. Saadessaan tiedon edunvalvojan määräämisestä asiakkaalleen pankki usein estää päämiestä käyttämästä tiliään siihen saakka, kunnes edunvalvojan ilmoitus tilin käyttöön oikeutetuista tulee. Edunvalvojan tulee tehdä ilmoitus viipymättä sen jälkeen, kun tiedoksianto päätöksestä määrätä hänet päämiehelle edunvalvojaksi saapuu. Jos päämies ei itse saa nostaa

vapaasti varoja tililtä, edunvalvojan tulee samalla huolehtia siitä, että päämies saa rahaa jokapäiväisiin tarpeisiinsa siihen saakka, kunnes edunvalvoja on määrittänyt käyttövarat ja sen tilin, jolta päämies saa itse nostaa varojaan. Jos edunvalvoja on määrätty vain tukeväksi edunvalvojaksi, ei edunvalvojan oikeuksiin tällöin kuulu tilin rajoittaminen päämieheltä. (Tornberg & Kuuliala 2015, 444.)

Päämiehen itsemääräämisoikeuden ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen on nykyään holhoustoimen tärkein toimintaperiaate. Etusijalle on nostettu päämiehen itsemääräämisoikeus ja ihmisoikeuksien suojaaminen. Päämiehen kunnioittamista pitää ajatella, joiden mukaan edunvalvontamuotoa valittaessa on käytettävä mahdollisimman lievää keinoa. Päämiehen kelpoisuuteen ei puututa, ellei se ole hänen suojaamiseen tarpeen. Autonomia pyritään säilyttämään mahdollisimman laajasti. (Välimäki 2013, 17.) Oikeustieteessä itsemääräämisoikeus sisältää kaksi puolta, joita ovat kompetenssi ja immunitetti. Kompetenssilla tarkoitetaan yksilön kelpoisuutta muuttaa oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan omilla tahdonilmauksillaan. Immunitetti tarkoittaa, että kenelläkään muulla ei ole kelpoisuutta saada aikaan muutoksia yksilön oikeusasemassa. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 42.)

2.2 Edunvalvonnan hakeminen

Edunvalvonnan tarpeessa oleva henkilö voi tehdä oman hakemuksen, jonka merkitys pitää ymmärtää ja edunvalvojan määräämistä ei saa tässä tilanteessa vastustaa niin voi maistraatti tehdä asiassa päätöksen. Mikäli prosessi käynnistyy ilmoituksella ja maistraatti on todennut edunvalvonnan olevan tarpeen, tekee maistraatti holhousviranomaiselle hakemuksen lähimpään tuomioistuimeen eli yleensä käräjäoikeuteen. Tällöin käräjäoikeus tekee päätöksen edunvalvojan määräämisestä. Käräjäoikeus tekee päätöksen myös silloin, jos edunvalvonnan tarpeessa oleva tai henkilön omainen on toimittanut sen sinne suoraan. (Nikumaa & Koponen 2018, 50.) Hakemukseen tulee liittää lääkärintlausunto edunvalvonnan tarpeesta ja siitä, voidaanko henkilöä itseään kuulla asiasta päätettäessä. Holhousviranomaisen sivujen kautta löytää lomakkeita, joissa on hakemus edunvalvonnan määräämiseksi. Holhousviranomainen selvittää hakemuksen tai ilmoituksen perusteella, tarvitseeko henkilö edunvalvontaa. Holhousviranomainen

neuvoo ja opastaa menettelytavoissa edunvalvojan saamiseksi. (Digi- ja väestötietoviraston www-sivut 2020.)

Edunvalvoja voidaan määrätä, jos esimerkiksi heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi ei itse kykene huolehtimaan itseään tai varallisuuttaan koskevista asioista. Edunvalvoja voidaan määrätä kuitenkin vain, jos asiat eivät tule asianmukaisesti hoidetuiksi muulla tavoin. Tämä voidaan myös määrätä tarvittaessa yksittäisenkin asian hoitamista varten. Edunvalvojaksi voidaan määrätä tehtävään sopiva ja suostuva henkilö, jolla on riittävä taito ja kokemus. Usein edunvalvojana toimii lapsi, aviopuoliso tai muu läheinen. Tähän määrätään myös usein yleinen edunvalvoja, joka hoitaa näitä tehtäviä työnsä puolesta. Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit huolehtivat siitä, että yleistä edunvalvontaa saa tarvittaessa. (Digi- ja väestötietoviraston www-sivut 2020.)

Myös läheinen tai esimerkiksi sosiaaliviranomainen voi tehdä ilmoituksen edunvalvonnan tarpeesta olevasta henkilöstä. Hakemus edunvalvojan määräämiseksi voidaan tehdä myös joissakin tapauksissa käräjäoikeudelle. Jos henkilöä voidaan kuulla henkilökohtaisesti, ja hän pystyy itse antamaan suostumuksen tietyn edunvalvojan määräämiseksi, oman alueen holhousviranomainen voi määrätä hänelle edunvalvojan. Ellei henkilö kykene antamaan suostumusta, käräjäoikeus antaa määräyksen. (Nikunmaa & Koponen 2018, 50.)

2.3 Omaisuuden hoito

Edunvalvojan on kolmen kuukauden kuluessa tehtävänsä alkamisesta annettava holhousviranomaiselle luettelo niistä päämiehen varoista ja veloista, joiden tulee olla edunvalvojan hoidettavana. Jos päämies myöhemmin saa omaisuutta, jonka tulee olla edunvalvojan hoidettavana, luettelo saadusta omaisuudesta on annettava kuukauden kuluessa saannosta. Velvollisuus antaa luettelo ei kuitenkaan koske sellaista toistuvaa suoritusta, jonka päämies saa luetteloon merkityn oikeuden nojalla. Kun päämies tulee kuolinpesän osakkaaksi, edunvalvojan on toimitettava holhousviranomaiselle jäljennös perukirjasta kuukauden kuluessa siitä, kun perunkirjoitus on toimitettu. (Laki hol-

houstoimesta 422/1999, 48 §.) Edunvalvoja, jonka tehtäviin kuuluu omaisuuden hoitamista, on velvollinen pitämään kirjaa päämiehen varoista ja veloista sekä tilikauden tapahtumista. Jos edunvalvoja on määrätty muihin kuin omaisuuden hoitamiseen, on hän velvollinen pitämään sellaista kirjaa, että hän voi tehdä selosteen niistä toimenpiteistä, joihin hän on tehtävässään ryhtynyt. (Parviainen & Ruban 2009, 125.)

Edunvalvojan tulee hoitaa päämiehensä omaisuutta niin, että omaisuus ja sen tuotto voidaan käyttää päämiehen hyödyksi ja henkilökohtaisiin tarpeisiin. Tässä tehtävässään edunvalvojan tulee tunnollisesti pitää huolta päämiehen oikeuksista ja edistää hänen parastaan. Edunvalvojan tulee ottaa hoitoonsa päämiehelle kuuluva omaisuus, siltä osin kuin se on tarpeellista tämän etujen suojaamista varten. Jos kysymyksessä on omaisuus, josta päämies voi vapaasti määrätä, omaisuutta ei saa ottaa hallintaan vastoin päämiehen tahtoa. (Laki holhoustoimesta 422/1999, 37 §.) Edunvalvojan on pyynnöstä kerrottava päämiehelle tämän taloudellisesta tilanteesta sekä niistä toimista, joihin edunvalvoja on ryhtynyt omaisuuden hoitamisessa. Edunvalvoja ei saa myöskään lahjoittaa päämiehen omaisuutta. Pankkiin on myös ilmoitettava, että kuka saa nostaa päämiehen varoja. Yhteistyö on tärkeää päämiehen ja edunvalvojan kanssa omaisuuden hoidossa. Päämiehen mielipiteitä pitää tiedustella, jos se on päämiehen tilanteeseen nähden mahdollista. (Digi- ja väestötietoviraston [www-sivut](http://www.sivut2020.fi) 2020.) Omaisuuden hoito on keskinäinen osa-alue edunvalvonnassa. Jos päämies asuu omistusasunnossa, sitä ei myydä, ellei hän joudu kokonaan laitoshoitoon. Siinä tapauksessa myyminen on päämiehen edun mukaista. Edunvalvoja hakee myös päämiehen puolesta sosiaali-etuja, perii saatavia sekä valvoo etua jakamattomissa kuolinpesissä. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, 222.)

2.4 Käyttövarat

Päämiehelle on jätettävä se omaisuus, jota hän tarvitsee henkilökohtaista käyttöönsä varten. Hänen käyttöönsä on jätettävä hänen tarpeisiinsa ja muihin olosuhteisiin nähden kohtuullisena pidettävä määrä käyttövaroja. Edunvalvoja voi jättää päämiehensä vallittavaksi muutakin tämän omaisuutta, jos se on päämiehen edun mukaista. Jos päämies tahtoo antaa lahjan, joka on olosuhteisiin nähden tavanomainen ja taloudelliselta merkitykseltään vähäinen, edunvalvojan tulee huolehtia siitä, että antajan tarkoitus voi

toteutua. (Laki holhoustoimesta 422/1999, 38 §.) Edunvalvoja ei ole vastuussa käyttövaroista, koska käyttövarat on tarkoitettu päämiehen vapaaseen käyttöön. Siksi edunvalvojan omat mieltymykset ja näkemykset eivät saa olla ratkaisevia, kun hän päättää käyttövarojen määrästä. Hyvään edunvalvontatapaan kuuluu maksaa käyttövarat päämiehen tilille viivyttämättä. (Sarja 2007, 384, 394.)

Käyttövarojen on tarkoitus riittää jokapäiväisiin tärkeisiin menoihin. Hoidollisia näkökulmia otetaan myös usein huomioon. Tämä tarkoittaa sitä, että itsenäiseen taloudenpitoon voidaan harjaannuttaa paremmin. Käyttövarojen antamisella on myös huomattava merkitys itsenäisyyden tunteelle ja tyytyväisyydelle. Käyttövarojen sääntelyä on pyritty laissa korostamaan ja tarkentamaan, koska kohtuullisten käyttövarojen saaminen on aiheuttanut käytännössä välillä ongelmia. Holhoustoimilain nojalla holhousviranomaisen valvoo vuosittain, onko päämiehelle annettu kohtuullisena pidettävät käyttövarat. Edunvalvoja voi antaa myös päämiehelle enemmän rahaa, kuin mitä hän tarvitsee käyttövaroihin. Tämä on mahdollista silloin, kun sen katsotaan olevan päämiehen edun mukaista. Etua harkittaessa tulee ottaa huomioon hoidolliset näkökulmat ja päämiehen harjaannuttaminen omien varojen käyttöön sekä pystyykö päämies käyttämään omaisuuden omaksi edukseen. (Välimäki 2013, 79.)

2.5 Edunvalvojan valvonta ja vuositili

Edunvalvojan toimintaa valvoo holhousviranomaisen eli Digi- ja väestötietovirasto. Holhousviranomaisen velvollisuutta valvoa edunvalvojan toimintaa sovelletaan myös, jos se, jolle on vieraassa valtiossa määrätty edunvalvoja, saa asuinpaikan Suomessa. Holhousviranomaisen voi kuitenkin omasta aloitteestaan tai edunvalvojan hakemuksesta päättää, ettei valvontaa järjestetä Suomessa tai että valvonta järjestetään vain tiettyjen edunvalvojan tehtävien osalta, jos edunvalvojan toimintaa valvotaan vieraassa valtiossa eikä päämiehen etu edellytä valvonnan järjestämistä Suomessa. (Laki holhoustoimesta 422/1999, 46 §.)

Edunvalvonnassa on kaksi eri ryhmää, joita ovat ennakkovalvonta sekä jälkivalvonta. Ennakkovalvonnassa edunvalvoja tarvitsee luvan tiettyihin oikeustoimiin ja hän on tielivollinen hoitamastaan omaisuudesta ja toimenpiteistä, joihin hän on ryhtynyt.

Edunvalvonnan alettaessa on edunvalvojalla kolme kuukautta aikaa holhousluettelo niistä päämiehen varoista ja veloista, joiden tulee olla edunvalvojan hoidettavana. Myös jos omaisuutta tulee myöhemmin, jonka tulee olla edunvalvojan hoidettavana, luettelo saadusta omaisuudesta pitää antaa kuukauden kuluttua saannosta. Tämä ei kuitenkaan koske esim. eläkettä tai lapsen elatusapua. (Parviainen & Ruban 2009, 124.)

Edunvalvojan tulee joka vuosi tehdä holhousviranomaiselle vuositili. Holhousviranomaisen voi myös päättää, että tilikausi voi olla myös muu vuoden mittainen jakso kuin kalenterivuosi, jos se on omaisuuden hoidon ja tilipidon ja tilin tarkastuksen kannalta olennaista. Vuositili tulee antaa kolmen kuukauden kuluttua tilikauden päättymisestä. Joissain tapauksissa holhousviranomaisen voi pidentää määräaikaa, jos vaikka edunvalvoja ei kykene sairauden, tehtävän laajuuden tai muun sellaisen syyn takia tekemään vuositiliä ajoissa. Päätöstili pitää myös antaa holhousviranomaiselle, jos edunvalvojan tehtävät loppuvat tai tehtäviä rajoitetaan. (Parviainen & Ruban 2009, 125.)

Jos omaisuudesta annetusta luettelosta tai vuositilistä käy ilmi, että päämiehellä ei ole omaisuutta tai että edunvalvojan hoidettavana olevan omaisuuden määrä on vähäinen, holhousviranomaisen voi määrääjäksi tai toistaiseksi vapauttaa edunvalvojan velvollisuudesta antaa vuositili tai määrätä tilikauden vuotta pitemmäksi. Holhousviranomaisen voi muuttaa edellä tarkoitettua päätöstään, jos se havaitaan tarpeelliseksi. Vapauttaminen koskisi ainoastaan velvollisuutta antaa vuositili. Päätöstilin antamisesta ei voitaisi myöntää vapautusta, joten vähäisenkin omaisuuden hoito olisi tällä tavoin viranomaisen valvonnassa. (Laki holhoustoimesta 442/1999, 53 §.)

2.6 Edunvalvojan asema

Edunvalvoja edustaa päämiestä hänen omaisuuttansa ja taloudellisten asioita koskevissa oikeustoimissa, jollei toisin ole määrätty ja sovittu. Jos käräjäoikeus on määrännyt, edunvalvojalla on oikeus edustaa päämiestä myös sellaisissa asioissa, jonka merkitystä päämies ei kykene ymmärtämään. Edunvalvoja ei voi kuitenkaan päämiehen puolesta antaa suostumusta avioliittoon, lapseksiottamiseen, tunnustaa isyyttä, hyväksyä isyyden tunnustamista tai tehdä tai peruuttaa testamenttia tai edustaa päämiestä

näihin rinnastettavissa asioissa, joka on henkilökohtainen. Myös edunvalvojan oikeudesta käyttää puhevaltaa viranomaisten luona on säädettävä erikseen. (Laki holhoustoimesta 422/1999, 29 §.)

Jos päämiehellä on useampia edunvalvojia, heidän tulee yhdessä huolehtia edunvalvojalle kuuluvista tehtävistä, jollei tuomioistuin ole päättänyt tehtävien jakamisesta edunvalvojien kesken. Jos edunvalvojat eivät ole yksimielisiä asiassa, josta heidän tulee yhdessä päättää, ja ratkaisun viivästymisestä aiheutuisi haittaa, edunvalvoja voi pyytää holhousviranomaisen päätöstä siitä, kenen mielipidettä on noudatettava. Laki holhoustoimesta 422/1999, 30 §.)

2.7 Edunvalvojan palkkio

Edunvalvojalla on oikeus saada päämiehensä varoista korvaus kuluistaan ja tehtävän laatuun ja laajuuteen ja päämiehen varoihin nähden kohtuullinen palkkio. Edunvalvoja on palkkion lisäksi oikeutettu saamaan erityiskorvausta päämiehen hyväksi tehdystä tarpeellisesta, erityistä ammattitaitoa tai huomattavaa työmäärää vaativasta tehtävästä, jos tehtävän hoitaminen edunvalvojan toimesta on ollut päämiehen edun mukaista. (Laki holhoustoimesta 422/1999, 44 §.)

Edunvalvojalla on oikeus saada korvaus kuluistaan ja kohtuullinen palkkio. Palkkion suuruudesta säädetään valtioneuvoston asetuksella (696/2012). Palkkion suuruuteen vaikuttaa edunvalvojan tehtävän sisältö sekä päämiehen tulot ja varallisuus. Jos tehtävää hoitaa yleinen edunvalvoja, palkkio maksetaan edunvalvojan työnantajalle. Pienimmillään palkkio on 280 euroa vuodessa. Palkkion suuruuden voi laskea sähköisen palkkiolomakkeen avulla Digi- ja väestötietoviraston verkkosivuilta. (Valtioneuvoston asetus palkkion suuruudesta 696/2012, 3§.)

2.8 Edunvalvojan tehtävän lakkaaminen

Edunvalvonnan lakkauttamista voi hakea holhousviranomaiselta. Jos edunvalvoja on myös sitä mieltä, että edunvalvonta voidaan lakkauttaa. Jos päämies ei ole enää edunvalvonnan tarpeessa, voi holhousviranomainen päättää edunvalvonnan lakkaamisesta. Edunvalvojan ja päämiehen on yhdessä haettava edunvalvonnan lakkauttamista holhousviranomaiselta. Edellytyksenä on lisäksi, että päämies kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Jos päämies ja edunvalvoja eivät pääse yhteisymmärrykseen edunvalvonnan tarpeen lakkaamisesta, holhousviranomainen ei voi määrätä edunvalvontaa lakkaamaan. Päämies voi tällöin hakea edunvalvonnan lakkauttamista käräjäoikeudelta. Käräjäoikeus on aina toimivaltainen ratkaisemaan asian. (Digi- ja väestötietoviraston [www-sivut](http://www.digipalvelut.fi) 2020.)

Edunvalvojalle annettu määräys lakkaa, kun päämies kuolee, edunvalvoja vapautetaan tehtävästään tai julistetaan vajaavaltaiseksi. Tuomioistuimen on hakemuksesta määrättävä edunvalvojan tehtävä lakkaamaan, kun päämies ei enää ole edunvalvonnan tarpeessa. Tuomioistuin voi määrätä edunvalvojan tehtävän lakkaamaan myös, jos päämiehen asuinpaikka on siirtynyt vieraaseen valtioon eikä edunvalvonnalla voida enää toteuttaa sitä tarkoitusta, jonka vuoksi se on asetettu. Edunvalvojalle annettu määräys on voimassa toistaiseksi tai toisessa vaihtoehdossa asetetun määräajan. Jos edunvalvoja on määrätty tiettyä tehtävää varten, on tämä voimassa siihen asti, kunnes tehtävä on suoritettu. Tuomioistuin voi tarvittaessa muuttaa määräyksen voimassaoloaikaa tai edunvalvojan tehtävää. (Laki holhoustoimesta 422/1999, 15 §, 17 §.)

2.9 Vajaavaltaiseksi julistaminen

Vajaavaltaisuudella ikääntyneiden ihmisten kohdalla tarkoitetaan sitä, jos henkilö on julistettu vajaavaltaiseksi. (Laki holhoustoimesta 422/1999, 2§). Kun iäkäs ei pysty itse huolehtimaan asioistaan ja siksi hänen etunsa ovat vaarantuneet sekä pelkkä edunvalvojan määräys tai toimintakelpoisuuden rajoittaminen eivät riitä suojaamaan hänen etujaan, tällöin päämies voidaan julistaa vajaavaltaiseksi. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2003, 307.)

Pääsäännössä vajaavaltaisella ei ole kelpoisuutta tehdä oikeustoimia, joten silloin on kysymys oikeustoimikelpoisuuden tarkemmasta määrittelystä, mutta ei sen sijaan oikeuskelpoisuudesta, siis siitä, että päämies on oikeuksien ja velvollisuuksien kohteena. Oikeuskelpoisuuden jokainen saa syntyessään. Vajaavaltaisen kelpoisuuden puutetta koskeva pääsääntö koskee siis tilanteita, joissa vajaavaltainen toimii itse aktiivisesti oikeuksia hankkien ja sitoumuksia tehden. Vajaavaltaisella ei ole siis oikeutta vallita omaisuuttaan eikä tehdä sopimuksia tai muita oikeustoimia, jollei laissa toisin säädetä. (Välimäki 2013, 140.) Vajaavaltaisen päämiehen koko varallisuus kuuluu edunvalvojan määräysvaltaan, siten että edunvalvojalla on kelpoisuus päättää varallisuuden valinnasta. Tämä on useimmiten päämiehen kannalta nöyryyttävää, koska määräysvalta on viety kokonaan ja on tällöin ristiriidassa päämiehen ihmisoikeuksien kanssa. Päämiehen ollessa vajaavaltainen pääsääntönä on siis edunvalvojan vallinta ja poikkeussääntönä päämiehen vallinta. (Välimäki 2013, 67-68.)

3 EDUNVALVONTAVALTUUTUS

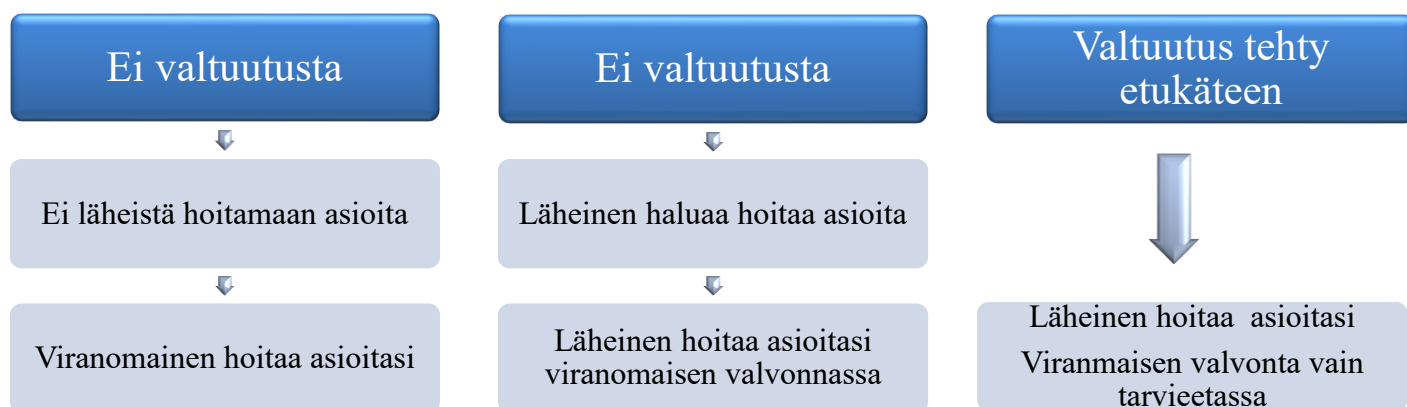
Edunvalvontavaltuutusta on käytetty vuodesta 1.1.2007 lähtien. Henkilö, joka tekee edunvalvontavaltakirjan, toimii valtuuttajana. Holhoustoimilaki määrittää tämän selkeäksi, jos henkilöllä on vahvistettu edunvalvontavaltuutus ja asiat hoituvat sen avulla asianmukaisesti, edunvalvojalle ei ole tarvetta. Sama tilanne on myös, jos valtuutus on tehty, mutta sitä ei ole vielä vahvistettu. Edunvalvontavaltuutuksen avulla pystytään varautumaan tulevaisuuteen asioiden hoidon sujuvuuden osalta, jos henkilö tulee myöhemmin sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi kykenemättömäksi huolehtimaan asioistaan. Jos henkilöllä on vahvistettu edunvalvontavaltuutus ja sen avulla asiat hoituvat asianmukaisesti, edunvalvonnalle ei ole tarvetta. Edunvalvontavaltuutuksen avulla on mahdollista varautua etukäteen asioiden hoidon sujumisen varalta, jos henkilö sitä tulee tarvitsemaan eikä pysty enää huolehtimaan asioistaan. (Tornberg & Kuuliala 2015, 37-38.)

3.1 Valtakirjan laatiminen ja voimaantulo

Edunvalvontavaltuutuksen voi tehdä täysi-ikäinen henkilö, joka kykenee ymmärtämään valtakirjan merkityksen. Ennen valtakirjan tekemistä, on hyvä myös pohtia, tekeekö valtakirjan itse vai käyttääkö apuna mahdollisesti lakimestä. Valtakirjalla henkilö nimeää valtuutetun hoitamaan asioitaan ja hänen tulee suostua tehtävään. (Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007, 6, 8 §.)

Valtakirjasta on tultava ilmi valtuutustarkoitus, jolla tarkoitetaan sitä, että päämiehen on tarkoitus oikeuttaa valtuutettu edustamaan häntä. Valtuuttaja saa määritellä itse ne asiat, jotka valtuutus kattaa. Valtakirjassa on myös käytävä ilmi päämiehen sekä valtuutetun henkilöllisyys. Luonnollinen henkilö voidaan lain mukaan ainoastaan määrätä tähän, joten asianajotoimistoa ei voi määrätä valtuutetuksi. Valtuutus tehdään kirjallisesti, kahden esteettömän henkilön todistama ja täytettävä tietyt vähimmäissisältöä koskevat vaatimukset. Valtuuttajan on kahden todistajan ollessa samanaikaisesti läsnä allekirjoitettava valtakirja tai tunnustettava siinä oleva allekirjoituksensa. Todistajien on sen jälkeen todistettava valtakirja allekirjoituksillaan. Todistajien tulee tietää, että asiakirja on valtuutusta varten, mutta sisältöä ei ole kuitenkaan pakko kertoa. Todistaja ei saa olla alle 18-vuotias tai henkilö, joka ei kykene ymmärtämään valtakirjan merkitystä. Ei myöskään valtuuttajan puoliso, valtuuttajan tai hänen puolisonsa lapsi, lapsenlapsi, sisarus, vanhempi tai isovanhempi tai tällaisen henkilön puoliso. Valtakirjassa tulee käydä ilmi tämän tarkoitus asiat, joita valtuutettu edustaa, valtuutetun ja valtuuttajan tiedot. Myös määräys siitä, että valtuutus tulee voimaan siinä tapauksessa, että valtuuttaja tulee sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi tarvitsemaan valtuutetun huolehtimaan hänen asioistaan. (Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007, 6, 8 §.) Todistajien on merkittävä allekirjoituksensa oheen syntymäaikansa ja yhteystietonsa sekä todistamisen paikka ja aika. Heidän on mainittava, että he ovat olleet samanaikaisesti läsnä valtakirjaa tehtäessä. Heidän on lisäksi tehtävä merkintä valtuuttajan kyvystä ymmärtää valtakirjan merkitys ja muistakin seikoista, joiden he katsovat vaikuttavan valtakirjan pätevyYTEEN. (Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007, 7§.)

On kolme erilaista tapaa hoitaa asioita, riippuen onko valtuutusta tehty vai ei. Jos valtuutus papereita ei ole tehty, mutta joku läheinen haluaisi kuitenkin hoitaa asioita, päättää Digi- ja väestötietovirasto kenelle lupa annetaan. Valtuutettu henkilö hoitaa valtuutetun asioita viranomaisen valvonnassa ja on velvollinen toimittamaan vuosittain kaikki kuitit, liput ja laput tarkistettavaksi Digi- ja väestötietovirastoon. Viranomaisella on velvollisuus valvoa, että asiat hoituvat hyvin. Jos valtuutusta ei ole tehty, eikä ole ketään läheistä joka asioita voisi hoitaa niin asiat hoituvat viranomaisen voimin, eli yleinen edunvalvoja on henkilö, joka huolehtii silloin asioista. Kun valtuutus on tehty ja läheisellä on lupa hoitaa asioita, joten häntä viranomaisen ei tarvitse valvoa säännöllisesti. Paperi osoittaa luottamuksen valtuuttajan ja valtuutetun välille. Viranomaisen voi kuitenkin tarvittaessa pyytää selvitystä siitä, kuinka asioiden hoitaminen sujuu. (Kuopanportti 2018, 12.)

Kuva 1. Kolme erilaista tapaa hoitaa asioita. (Kuopanportti 2018)

3.2 Varavaltuutettu ja toissijainen valtuutettu

Valtuuttaja voi nimetä toisen valtuutetuksi sen varalta, että valtuutettu tulee sairauden tai esteellisyyden vuoksi taikka muusta syystä tilapäisesti estyneeksi hoitamaan tehtäväänsä eli varavaltuutetun, tai sen varalta, että valtuutettu ei ota tehtävää vastaan, lupuu siitä tai tulee pysyvästi estyneeksi hoitamaan sitä. Koska valtuutettu voi itsekin

menettää toimintakykynsä, hänelle on tärkeää nimetä toissijaisia valtuutettuja ja varavaltuutettuja. Toissijainen valtuutettu toimii, jos ensisijainen ei kykene hoitamaan tehtävää. Varavaltuutettu sen sijaan voi hoitaa valtuutetun tehtäviä vain tämän tilapäisen esteellisyyden takia. (Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007, 4 §.)

Varavaltuutettuja on hyvä olla useampia, jotta ihmisten elämäntilanteessa tapahtuneet muutokset eivät tee edunvalvontavaltuutuksesta hyödytöntä. Varavaltuutettuja on hyvä miettiä myös esteellisyystilanteiden kannalta. Jos valtuutettu ja tämän varavaltuutetut ovat kaikki niin valtuuttajan kuin toistenkin lähisukulaisia, on mahdollista, ettei jossain tilanteissa kukaan heistä pysty toimimaan valtuuttajan puolesta. Valtuuttajan on pohdittava myös niitä oikeustoimia, joihin hän haluaa valtuutetun ja varavaltuutettujen olevan kelpoisia valtuutuksen perusteella. Tällaisia ovat erityisesti lahjoitukset ja kiinteän omaisuuden luovuttaminen, joista edunvalvontavaltuutuslaki edellyttää nimenomaista mainintaa valtuutuksessa. (Tornberg & Kuuliala 2015, 38.)

3.3 Edunvalvontavaltuutuksen vahvistaminen

Valtuutus tulee voimaan silloin vasta, kun holhousviranomainen on sen vahvistanut. Vahvistamista voidaan pyytää, kun valtuutettu on tullut kykenemättömäksi huolehtimaan asioistaan. Useimmiten vahvistaminen edellyttää lääkärintodistusta valtuuttajasta. Holhousviranomaisen tulee vahvistaa hakemus, jos valtuuttaja oli valtakirjaa tehdessään täyttänyt 18-vuotta, valtakirjassa on tehty sille säädetyllä tavalla. Valtuutettu on sairauden tai henkisen toiminnan häiriintymisen vuoksi kykenemätön huolehtimaan asioistaan. Siinä tapauksessa valtuutusta ei voida vahvistaa, jos on ilmeistä, että valtuuttaja ei ole valtakirjaa tehdessään ollut kykeneväinen ymmärtämään tämän tarkoitusta. Valtakirjan todistajat eivät ole olleet kelpoisia todistajiksi ja on aihetta epäillä, että valtuutettu on kykenemätön tai sopimaton toimimaan valtuutettuna. Tai jos valtuuttajalla on jo edunvalvoja, joka huolehtii jo samoista asioista, joita valtuutus koskee. (Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007, 24 §.)

3.4 Edunvalvontavaltuutuksen määrääminen

Edunvalvojan määrääminen Itä-Suomen hallinto-oikeuden päätöksessä HAO 15/0035/4 oli kyse siitä, onko henkilö tässä tilanteessa kykeneväinen toiminaan edunvalvontavaltuutettuna. Tämä toimii hyvänä esimerkkinä kyseisestä tilanteesta.

Käräjäoikeus oli antanut edunvalvojan määräyksen B:n taloudellisia asioita koskien. Edunvalvojan määräys ei ollut sen esteenä, että hallinto-oikeus saattoi antaa ratkaisun siitä, onko A sopiva toimimaan B:n edunvalvontavaltuutettuna taloudellisten asioiden osalta. Hallinto-oikeus vahvisti, että A ei ollut sopimaton toimimaan B:n edunvalvontavaltuutettuna. Asia palautettiin Digi- ja väestötietovirastoon. Digi- ja väestötietovirastoa ja asianosaisia ohjattiin hakemaan edunvalvojan määräyksen lakkauttamista käräjäoikeudesta.

Digi- ja väestötietovirasto hylkäsi A:n hakemuksen siitä, että hänet määrättäisiin B:n edunvalvontavaltuutetuksi. Digi- ja väestötietoviraston päätöksen mukaan A oli sopimaton toimimaan B:n edunvalvontavaltuutettuna. B valitti päätöksestä hallinto-oikeuteen. B vaati suullisen käsittelyn toimittamista ja edunvalvontavaltuutuksen vahvistamista. Suullisen käsittelyn tarkoituksena oli osoittaa, että A oli sopiva edunvalvontavaltuutetuksi. Käräjäoikeus määräsi valituksen vireille tulemisen jälkeen B:n edunvalvojaksi hoitamaan A:n taloudellisia asioita. Hovioikeus pysytti mainitun päätöksen. A:n sopivuuden selvittäminen olisi vaatinut suullisen käsittelyn toimittamista. Osapuolet toivat esille, että noin 90-vuotiaan B:n kuuleminen olisi hänelle jo liian rasittavaa käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa käytyjen suullisten käsittelyjen jälkeen. Hallinto-oikeus selvitti viran puolesta asianosaisilta, oliko edunvalvojan määräämisellä ja muilla olosuhteiden muutoksilla merkitystä osapuolten vaatimuksille. Digi- ja väestötietovirasto ilmoitti, että A oli hoitanut edunvalvojana moitteettomasti B:n asioita. Digi- ja väestötietovirasto tämän valituksenalaisen päätöksen tekemisen jälkeen tulleen uuden selvityksen perusteella myönsi, että A oli sopiva B:n edunvalvontavaltuutetuksi. Hallinto-oikeus Digi- ja väestötietoviraston myöntämisen perusteella vahvisti A:n olevan sopiva toimimaan B:n edunvalvontavaltuutettuna. Asia palautettiin taloudellisia asioita koskevan edunvalvontavaltuutuksen osalta Digi- ja väestötietovirastolle ja osapuolia ohjattiin hakemaan käräjäoikeudelta edunvalvonnan lakkauttamista.

Hallinto-oikeus lausui toimivallastaan ja asian palauttamisesta seuraavin tavoin: Hallinto-oikeudella ei kuitenkaan ole toimivaltaa lakkauttaa taloudellisiin asioihin annettua edunvalvojan määräystä. Hallinto-oikeudella ei ole toimivaltaa myöskään määrätä Digi- ja väestötietovirastoa lakkauttamaan edunvalvojan määräystä tai velvoittaa Digi- ja väestötietovirastoa hakemaan käräjäoikeudelta edunvalvonnan lakkauttamista. Hallinto-oikeudella on edellä mainituilla perusteilla toimivalta muuttaa päätöstä siten, että edunvalvontavaltuutus vahvistetaan henkilökohtaisten asioiden osalta. Taloudellisten asioiden osalta hallinto-oikeudella on toimivalta ratkaista se, että edunvalvontavaltuutuksen vahvistamisen esteenä ei ole enää A:n sopimattomuus tehtävään. Käräjäoikeuden toimivaltaan kuuluu sen kysymyksen ratkaiseminen, onko edunvalvojalle tarvetta siinä tilanteessa, että A:n toimisi B:n edunvalvontavaltuutettuna. Digi- ja väestötietoviraston on ratkaistava kysymys edunvalvontavaltuutuksen vahvistamisesta taloudellisten asioiden osalta, kun edunvalvonnan lakkaamista koskeva asia on Digi- ja väestötietoviraston tai asianosaisten. Hakemuksesta ratkaistu lainvoimaisesti yleisessä tuomioistuimessa. (HAO 2015:35)

3.5 Kuuleminen valtuutuksen vahvistamisessa

Holhousviranomaisen on varattava valtuuttajalle tilaisuus tulla kuulluksi edunvalvontavaltuutuksen vahvistamista koskevan hakemuksen takia. Tilaisuutta ei tarvitse kuitenkaan vara, jos valtuuttaja ei kykene ymmärtämään asian merkitystä. Holhousviranomaisen on varattava valtuuttajan aviopuolisolle tilaisuus tulla kuulluksi hakemuksen takia, jollei olosuhteet huomioon ottaen ole ilmeisen tarpeetonta. Tarvittaessa voidaan myös kuulla valtuutettua henkilökohtaisesti, varata valtuuttajan vanhemmille tai lapsille tilaisuuden tulla kuulluksi tai vaatia valtuutettua esittämään selvitystä seikoista, joilla voi olla merkitystä arvioitaessa kykyä ja sopivuutta toimia valtuutettuna. (Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007, 26 §.)

Myös muita kuin päämiestä itseään voidaan kuulla. Lain mukaan holhousviranomaisen on varattava päämiehen aviopuolisolle tilaisuus tulla kuulluksi edunvalvontavaltuutuksen vahvistamista koskevan hakemuksen takia. Tähän ei kuitenkaan ole velvol-

lisuutta, jos se on ilmeisen tarpeetonta. Aviopuolison kuuleminen on perusteltua puolisoiden välillä yleensä vallitsevan taloudellisten etujen yhteisyyden vuoksi. Lisäksi holhousviranomainen voi lain mukaan tarvittaessa varata valtuuttajan vanhemmille, lapsille tai muille läheisille tilaisuuden tulla kuulluksi. On asianmukaista, että valtuuttajalle läheiset henkilöt saavat tiedon valtuutuksen vahvistamista koskevan asian viereillä olosta. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2003, 194.)

3.6 Valtuutetun kelpoisuus ja toimivalta

Valtuutuksella voidaan oikeuttaa huolehtimaan esimerkiksi omaisuutensa hoidosta ja muista taloudellisista asioistaan sekä itseään koskevista asioista kuten terveyden- ja sairaanhoidostaan. Valtuuttaja voi itse myös määritellä, miten valtuutetun toimintaa valvotaan. Valtuuttaja voi määrätä koskeeko valtuutus vain omaisuuden hoitoa tai henkilöä koskevien asioiden hoitoa tai molempia. Omaisuutta voidaan myös määritellä, että mitä kaikkea se koskee. Henkilöä koskevissa valtuutuksissa voi edustaa vain, jos valtuuttaja ei itse ymmärrä tilannetta. Valtuutetun tulee tehtävänsä ryhtyessään antaa Digi- ja väestötietovirastolle luettelo niistä valtuuttajan varoista ja veloista, joita valtuutus oikeuttaa hänet hoitamaan. (Digi- ja väestötietoviraston [www-sivut](http://www.digipalvelut.fi) 2020.)

Valtuutetun henkilön on pidettävä kirjaa valtuutetun varoista ja veloista sekä tilikauden tapahtumista, vaikka ei valtuutuksessa määriteltäisikään vuositilin tai päätöstilin tekemistä Digi- ja väestötietovirastolle. Jos valtuutettu hoitaa myös muita kuin taloudellisia asioita, hänen pitää pystyä kertomaan toimenpiteet, joihin hän on valtuuttajan puolesta ryhtynyt. Oikeustoimena edunvalvontavaltuutusta pidetään hyvin samanlaisena kuin testamenttia. Kummassakin näissä annetaan määräyksiä tulevaisuudessa syntyvää tilannetta varten, jossa henkilö ei ole enää itse kykeneväinen määrittämään asioistaan tai omaisuudestaan. (Tornberg & Kuuliala 2015, 39.)

3.7 Omaisuusluettelo ja palkkio

Jos edunvalvontavaltuutus koskee valtuuttajan edustamamista tämän taloudellisissa asioissa, valtuutetun on kolmen kuukauden kuluttua valtuutuksen vahvistamisesta annettava holhousviranomaiselle luettelo niistä varoista ja veloista, joiden osalta hänellä

valtuutuksen mukaan on kelpoisuus edustaa valtuuttajaa. Jos valtuuttaja saa myöhemmin omaisuutta, jota valtuutettu edustaa, on tästä tehtävä luettelo kuukauden kuluessa saannosta. Myös jos valtuuttaja tulee kuolinpesän osakkaaksi ja jos valtuutetulla on valtuutuksen mukaan kelpoisuus edustaa valtuuttajaa kuolinpesää koskevissa asioissa, on tästä toimitettava holhousviranomaiselle jäljennös perukirjasta kuukauden kuluessa siitä, kun perunkirjoitus on ollut. (Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007, 30 §.) Omaisuusluettelossa tulee ilmetä kaikki valtuuttajan varallisuus oikeudet, kuten omistusoikeudet esineisiin, saamisoikeudet sekä osuusoikeudet. Omistusoikeuksia esineisiin voivat olla irtaimet esineet ja kiinteistöt. Saamisoikeuksia ovat pankkitalletukset, velkakirjasaatavat ja oikeudet eläkkeisiin. Osuusoikeuksia ovat osakkeet ja osuudet kuolinpesissä. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2003, 248.)

Jollei valtuutetun palkkiosta ja kulujen korvaamisesta ole sovittu eikä valtuuttaja ole niistä määrännyt, valtuutetulla on oikeus saada valtuuttajan varoista korvaus tarpeellisista kuluistaan sekä tehtävänsä laatuun ja laajuuteen nähden kohtuullinen palkkio (Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007, 30 §). Kysymys on päämiehen ja valtuutetun välisestä yksityisoikeudellisesta asiasta. Lähtökohtana on, että päämies ja valtuutettu voivat sopia erillisestä palkkiosopimuksesta tai ne voivat sisältyä toimeksiantosuhteen ehtoja laajemmin koskevaan toimeksiantosopimukseen. Jos palkkiosta ja kulukorvauksesta tehty sopimus on kohtuuton, sitä voidaan joutua sovittelemaan. Vaihtoehtoisesti päämies voi myös antaa määräyksen palkkiosta valtakirjassa. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2003, 244.)

3.8 Tietojen luovutus

Valtuutuksen vahvistamisen jälkeen omainen saa luvan asioiden hoitamiseen ja hän on oikeutettu saamaan kaiken tiedon valtuuttajasta ja asioista kaikkialta. Salassapitovelvollisuus koskee valtuutettua ja asioista ei saa kertoa kenellekään. Valtuutuksella voi määrittää läheiset henkilöt, jotka saavat tietoja valtuutetusta. Esimerkiksi hoito-henkilökunnalla on tarkat säännöt siitä, kenelle tietoja annetaan ja tässä tilanteessa määrittäminen helpottaa tietojen saantia. Tiedonsaantioikeudet voi jakaa koskemaan terveyteen ja sairaanhoitoon liittyviin asioihin sekä raha-asioihin. Jos asioita hoitaa läheinen, on hän ainoa, kenellä on oikeus tietää, paljonko esimerkiksi pankkitilillä on rahaa. Jos

kuitenkin jollain perheessä herää huoli mahdollisesta väärinkäytöstä tai laiminlyönnistä, on tällöin oikeus pyytää tilitiedot nähtäväksi. (Kuopanportti 2018, 23.)

3.9 Valtuutuksen lakkaaminen

Lupaus olla peruuttamatta edunvalvontavaltuutusta ei ole sitova, valtuuttaja voi tämän perua, jos hän kykenee ymmärtämään peruuttamisen merkityksen. Peruuttaminen onnistuu niin, että valtuuttaja ottaa aikaisemmin annetun valtakirjan takaisin tai hävittää sen. Valtuuttaja voi antaa myös uuden valtuutuksen, tällöin aikaisempi valtuutus katsotaan peruutetuksi siltä osin kuin uusi valtuutus sisältää sen kanssa ristiriitaisia määräyksiä. Jos valtuuttaja on ennen edunvalvontavaltuutuksen voimaantuloa kieltänyt valtuutettua käyttämästä valtuutusta tai muuten ilmaissut tahtovansa, ettei sitä vahvisteta, ei valtuutetun tekemä oikeustoimi sido valtuuttajaa. Valtuutuksen peruminen onnistuu myös Digi- ja väestötietoviraston kautta. Holhousviranomaisen vahvistaa edunvalvontavaltuutuksen peruuttamisen, jos valtuuttaja ymmärtää asian merkityksen. Edunvalvontavaltuutus lakkaa olemasta myös voimassa, kun valtuuttaja kuolee tai valtuutettu ilmoittaa holhousviranomaiselle luopuvansa tehtävästään. (Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007, 11, 12, 13 §.)

Valtakirjassa voidaan tehokkaasti määrätä, että valtuutus lakkaa olemasta voimassa tiettyinä valtakirjassa määrättynä ajankohtana. Lakkaamisperusteeksi voi tulla kysymykseen esimerkiksi jonkin valtakirjassa määrätyn oikeustoimen suorittamisajan kohta Edunvalvontavaltuutus voidaan peruuttaa joko ennen sen voimaantuloa tai voimaantulon jälkeen. Peruuttaminen ennen valtuutuksen vahvistamista tapahtuu niin, että valtuuttaja ottaa valtakirjan takaisin tai hävittää sen. Kun valtuutus peruutetaan ennen sen voimaantuloa, valtuutetun tulee harkita, kykeneekö valtuuttaja ymmärtämään peruutuksen merkityksen. Jos peruuttamistahdonilmaisu ei ole valtuutetun mielestä pätevä, hän voi kieltäytyä palauttamasta valtakirjaa valtuuttajalle. Valtuuttaja voi tällöin vaatia valtakirjan palauttamista tuomioistuimessa. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2003, 254.)

Jos ennen valtuutuksen vahvistamista annetaan uusi edunvalvontavaltuutus, aikaisempi valtuutus katsotaan peruutetuksi siltä osin kuin uusi valtuutus sisältää sen kanssa riittäviä määräyksiä. Valtuutuksessa olevat määräykset ovat ristiriitaisia silloin, kuin kaksi eri henkilöä on oikeutettu edustamaan valtuuttajaa kaikissa tämän omaisuutta koskevilla asioilla, eikä tarkoituksena ole ollut, että nämä yhdessä edustavat valtuuttajaa tai että toinen heistä olisi varavaltuutettu tai toissijainen valtuutettu. Tällöin ensiksi annettu valtuutus katsotaan peruutetuksi myöhemmin annetulla valtuutuksella. (Mäki-Petäjä-Leinonen 2003, 255.)

4 EDUNVALVONTAVALTUUTUKSEN JA YLEISEN EDUNVALVONNAN EROT

Edunvalvontavaltuutus on asiakirja, jonka henkilö tekee terveenä ollessaan ja jota säilytetään niin kauan kuin henkilö kykenee itse hoitamaan asioitaan. Tämä otetaan käyttöön vasta kun valtuutuksen tekijä on menettänyt kykynsä hoitaa asioitaan. Edunvalvonta taas on viimesijaisin keino valvoa henkilön etuja ja edunvalvonnan määrää joko maistraatti tai tuomioistuin. Yleisellä edunvalvojalla on runsaasti päämiehiä, kun taas valtuutuksen avulla henkilön asioita voi hoitaa joku esimerkiksi omaisista. Edunvalvonnan määrääminen on usein aikaa vievä prosessi, kun taas edunvalvontavaltuutuksen käyttöönotto maistraatissa käy usein paljon nopeammin. (Nikumaa & Koponen 2018, 50.)

Edunvalvontavaltuutus on myös edunvalvontaa joustavampi tapa järjestää omien asioiden hoituminen. Edunvalvontavaltuutus on valtakirja, joka on hyvä tehdä mahdollisimman ajoissa, kun ymmärtää vielä valtakirjan merkityksen. Sillä varaudutaan ennakoon tulevaisuuden varalta. Hoidettavat asiat ovat yleensä hyvin tavanomaisia ja arkipäiväisiä, kuten laskujen maksamista ja omaisuudesta huolehtimista. Valtuutetun hoidettavaksi voi tulla merkittäviäkin toimenpiteitä, kuten kiinteän omaisuuden, asunto-osakkeiden tai kulkuneuvojen myyntiä. Valtuutuksella annetaan läheisille kirjallisesti lupa hoitaa asioita, kun niitä ei itse pysty enää hoitamaan. Ilman valtuutuspaperia ei voi tietää kuka asioita alkaa tulevaisuudessa hoitaa, kun sellainen tarve tulee. Viranomaisilla on sitovat ja tarkat säännöt kenelle he saavat toisen henkilön tietoja

antaa. Ilman lupaa he eivät voi antaa tietoja kenellekään. Valtuutus on myös usein henkilökohtaisempi tapa hoitaa asioiden sujuvuus, koska usein valtuutettuna voi toimia joku läheisistä. (Kuopanportti 2018, 8-10.)

Edunvalvoja on päämiehensä luottohenkilö. Hän puolustaa päämiehensä etua ja edustaa tätä asioissa, jotka on määrätty hänen hoidettavakseen. Edunvalvojan tehtävän sisällöstä päättää Digi- ja väestötietovirasto tai käräjäoikeus. Useimmiten edunvalvoja määrätään huolehtimaan päämiehensä omaisuudesta ja taloudellisista asioista. Yhdellä edunvalvojalla voi olla päämiehiä toista sataa, välillä enemmänkin. Edunvalvojalle annettu määräys on voimassa toistaiseksi tai toisessa vaihtoehdossa asetetun määräajan. Jos edunvalvoja on määrätty tiettyä tehtävää varten, on tämä voimassa siihen asti, kunnes tehtävä on suoritettu. Tuomioistuin voi tarvittaessa muuttaa määräyksen voimassaoloaikaa tai edunvalvojan tehtävää. (Laki holhoustoimesta 422/1999, 15 §, 17 §.)

5 OPASLEHTINEN

Työn tuotoksena syntyi ikäihmisiin liittyen edunvalvontaa ja edunvalvontavaltuutusta käsittelevä opaslehtinen. Opaslehtinen on tarkoitettu aiheesta kiinnostuneille henkilöille, jotka pohtivat holhoustoimilain mukaista edunvalvontaa tai edunvalvontavaltuutusta ja niiden eroja. Tavoitteena oli tehdä lyhyt ja helppolukuinen opaslehtinen, joka soveltuisi ikäihmisille luettavaksi. Opaslehtinen on suunnattu ikäihmisten lisäksi myös muille, jotka tarvitsevat näistä asioista tietoa. Tuotoksen suunnitteleminen aloitettiin hakemalla ensin teorialtietoa ikäihmisistä, edunvalvonnasta ja edunvalvontavaltuutuksesta. Teorialtieto kerättiin pääosin lakien ja oikeuskirjallisuuden kautta. Opaslehtiseen käytettiin raporttia pohjana ja se tehtiin Word-tekstinkäsittelyohjelmalla. Opaslehtisen sisältö rakentui tiivistetysti edunvalvonnasta ja edunvalvontavaltuutusta. Lisäksi opaslehtisestä saa tietoa, miten näitä voi hakea. Pohjana käytettiin valkoista, koska se tuntui selkeämmältä kuin värillinen pohja. Kuvia käytettiin lisäksi, koska ne keventävät opaslehtistä ja se ei ole niin tylsän näköinen. Fonttina on käytetty 14, koska 12 voi olla liian pieni ikäihmisen luettavaksi. Opaslehtisestä tuli 9 sivuinen, joka on sen mittainen, että sen jaksaisi vielä ajatuksella hyvin lukea.

6 LOPPUTULOKSEN ARVIOINTI

Opinnäytetyön aihe kiinnosti itseäni, koska suoritin työharjoittelun Yleisessä edunvalvontatoimistossa ja työskentelin siellä myös sen jälkeen. Työskentelyn ohella huomasin, kuinka paljon tietoa kaivataan edunvalvonnasta sekä edunvalvontavaltuutuksesta, varsinkin ikääntyneille ihmisille. Monien mielestä tietoja oli hankalaa etsiä, joten siksi päädyin tekemään työn aiheesta. Edunvalvonta ja edunvalvontavaltuutus on mielestäni ajankohtainen aihe, koska ikääntyneiden edunvalvonnan tarve on kasvanut Suomessa ja lisääntyy vielä jatkossakin.

Työn tarkoituksena on antaa mahdollisemman selkeä kuva edunvalvonnasta sekä edunvalvontavaltuutuksesta. Olisi hyvä, jos moni varautuisi tulevaisuuden varalta näihin ajoissa ja tietäisi mitä asiat merkitsevät. Lisäksi työhön rakentui liitteeksi helppolukuinen opaslehtinen, jossa on kerrottu asioista tiivistetysti. Opaslehtisen ulkonäköön sekä sisältöön olin tyytyväinen. Opaslehtiseen koottiin keskeisimmät asiat ja niistä kerrottiin pääkohdat. Teksti oli helppolukuista ja muutamia kuvia oli myös lisätty sivuille. Ulkonäkö oli selkeä ja mahdollisimman yksinkertainen. Näytin opaslehtisen omille vanhemmilleni ja tutuille ja heidän mielestään opaslehtistä oli helppo lukea. Se on myös mielestäni sopivan pitkä, että sen jaksaisi lukea hyvin.

Haasteeksi osoittautui oikeuslähteiden vähyys. Myös tekstin rakentaminen oikeuslähteiden perusteella oli haastavampaa, kuin kirjasta koottuna. Työn rajaaminen oli myös haastavaa, että miten saisi kaikki oleelliset asiat työhön ja että siitä ei tulisi kuitenkaan ihan mahdottoman pitkä. Aina löytyy kuitenkin lisää jotakin, mitä haluaisi vielä korjata tai kirjoittaa lisää aiheesta. Mutta siinä kohtaa oli pakko yrittää rajata työtä, jottei siitä tulisi mahdottoman pitkä. Teoriaa aiheesta etsittäessä tuli useasti törmättyä siihen, kuinka laajasti tietoa löytyy yleisestä edunvalvonnasta sekä edunvalvontavaltuutuksesta. Koen onnistuneeni opinnäytetyöongelmien selvittämisessä. Toivon että moni saa työstä ja oppaasta hyötyä yleistä edunvalvontaa tai edunvalvontavaltuutusta ajatellen.

LÄHTEET

- Digi- ja väestötietoviraston www-sivut 2020. Viitattu 13.2.2020. <https://www.dvv.fi>
- HAO 2015/4.
- Husa, J., Mutanen A, & Pohjolainen, T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa. Helsinki: Talentum.
- Kangas, U. 2013. Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Helsinki: Talentum.
- Kuopanportti, T. 2018. Edunvalvontavaltuus arkikielellä.
- Laki valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireissä. 2016. L 17.06.2016/477 muutoksineen.
- Laki edunvalvontavaltuutuksesta. 2007. L 25.5.2007/648 muutoksineen.
- Laki Lakiholhoustoimesta. 1999. L 1.4.1999/442 muutoksineen.
- Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista. 2012. L 28.12.2012/980 muutoksineen. Viitattu 25.1.2020.
- Mäki-Petäjä-Leinonen, A. 2013. Ikääntymisen ennakointi. Vanhuuteen varautumisen keinot. Helsinki: Talentum.
- Nikumaa, H & Koponen, E. 2018. Miten turvaan tahtoni toteutumisen. Opas oikeudelliseen ennakointiin. Helsinki: Painotalo Trinket Oy
- Parviainen, E & Ruban M. 2009. Holhoustoimen lainsäädäntö. Helsinki: Edita.
- Sarja, M. 2011. Hyvä edunvalvontatapa holhoustoimessa. Defensor Legis N:o 2/2011. Viitattu 14.4.2020. http://www.edilex.fi/lillukka.samk.fi/defensor_legis/7774.pdf
- Tilastokeskuksen www-sivut 2020. Viitattu 23.4.2020. <https://www.stat.fi>
- Tornberg, J & Kuuliala M. 2015. Suomen edunvalvonta oikeus. Helsinki: Talentum.
- Valtioneuvoston asetus edunvalvojan palkkion suuruudesta. 2012. L 29.11.2012/696 muutoksineen.
- Välimäki, P. 2008. Holhoustoimen pääpiirteet. Helsinki: WSOYPro.

EDUNVALVONTA IKÄÄNTYNEIDEN NÄKÖKULMASTA

Opaslehtinen edunvalvonnasta sekä edunvalvontavaltuutuksesta

YLEISTÄ EDUNVALVONNASTA

Ikääntymisen tai sairastumisen myötä, voi tulla tilanne, ettei enää pysty huolehtimaan omista asioistaan. Jos toimintakyky heikkenee, voi olla kykenemätön huolehtimaan omista asioistaan ja silloin voi tulla tarve edunvalvonnalle.

Vanhusten edunvalvonnan tarve on kasvanut Suomessa ja lisääntyy vielä jatkossakin. Yli 65-vuotiaiden osuus kasvaa Suomessa lisää tulevaisuudessakin. Eniten edunvalvontaa siis haetaan ikääntyneille ihmisille.

Edunvalvonnassa on erilaisia muotoja, joita voidaan määrätä päämiehen tarpeen mukaan. Lievimässä muodossa päämiehen toimintakelpoisuuteen ei puututa ollenkaan ja edunvalvojan tehtävä on toimia hänen tukenaan ja apunaan taloudellisten asioiden hoitamisessa. Tämän avulla päämies säilyttää oikeustoimikelpoisuutensa sekä kelpoisuuden vallita omaisuuttaan.

Edunvalvoja huolehtii pääsääntöisesti päämiehen omaisuudesta ja raha-asioista. Päämies on henkilö, joka on edunvalvonnan tarpeessa. Edunvalvojan tehtävä on valvoa ja hoitaa päämiehen etuja. Edunvalvojan tulee ottaa hoidettavakseen päämiehen omaisuus hallintaansa siltä osin, kuin se on tarpeen tämän etujen suojaamiseksi. Edunvalvojan tulee hoitaa päämiehensä omaisuutta niin, että omaisuus ja sen tuotto voidaan käyttää päämiehen hyödyksi ja henkilökohtaisiin tarpeisiin. Edunvalvojan tulee pitää huolta päämiehen oikeuksista ja edistää hänen parastaan tunnollisesti.

MISTÄ EDUNVALVONTAA VOI HAKEA JA MITEN

- ✓ Edunvalvojan määrää Digi- ja väestötietovirasto tai käräjäoikeus.
 - Ilmoitus tai hakemus tehdään Digi- ja väestötietovirastoon tai käräjäoikeudelle.
 - Ensisijaisesti hakemus tehdään Digi- ja väestötietovirastoon, mutta jos hakija itse ei ymmärrä, mitä edunvalvojan määrääminen merkitsee, tehdään hakemus käräjäoikeuteen.
- ✓ Käräjäoikeuden kautta pitää hakea myös silloin, kun joku muu hakee edunvalvojaa kuin itse.
- ✓ Edunvalvontahakemuksen löydät osoitteesta [www. //dvv.fi/lomakkeet](http://dvv.fi/lomakkeet).
 - Lomakkeista löytyy hakemus edunvalvojan määräämiseksi. Tätä käytetään, kun haetaan itse edunvalvojaa.
 - Jos joku muu hakee edunvalvojaa puolestasi, on lomakeena eri pohja. Lomake on tässä tilanteessa nimellä: ilmoitus edunvalvonnan tarpeesta ilmeisesti olevasta henkilöstä.
- ✓ Digi- ja väestötietovirasto selvittää edunvalvonnan tarpeen.
 - viimesijainen keino järjestää asioiden hoito

YLEISTÄ EDUNVALVONTAVALTUUTUKSESTA JA MIKSI SE KANNATTAA TEHDÄ

Edunvalvontavaltuutuksella voi henkilö varautua etukäteen asioiden hoitamisen sujuvuuteen. Jos ei itse pysty enää huolehtimaan asioista heikentyneen terveydentilan, sairastumisen, ikääntymisen tai muun vastaavan syyn vuoksi. Edunvalvontavaltuutus on valtakirja, jolla varaudut asioiden hoitamiseen tulevaisuuden varalta.

Esimerkiksi muistisairauden edetessä henkilön kyky ymmärtää valtakirjan merkitys menetetään kokonaan. Edunvalvontavaltuutus on suositeltavaa tehdä mahdollisimman ajoissa, kun on itse kykeneväinen ymmärtämään valtakirjan merkityksen.

Valtuuttaja nimeää valtuutetun hoitamaan hänen asioitaan edunvalvontavaltuutuksen avulla. Valtuuttaja saa itse määritellä valtuutuksen sisällön, eli mitä asioita valtuutettu on oikeutettu edustamaan. Tällä varaudutaan tulevaisuuden varalta, mikäli sellainen tilanne tulee, ettei itse ole enää kykeneväinen asioita hoitamaan. Valtuuttaja on se, joka edunvalvontavaltuutuksen laatii itselleen. Valtuutettu on henkilö, joka tätä hoitaisi, kun valtuutus astuisi voimaan.

Tekemällä ajoissa edunvalvontavaltuutuksen voi tulevaisuutta odottaa rauhallisin mielin. Jos itselle sattuu jotain, omia asioita hoitaa itse nimeämä luotettava henkilö tavoilla, jotka on itse määritellyt. Edunvalvontavaltuutuksen laatiminen on suositeltavaa kaikille, joilla on lähipiirissään luotettu henkilö, joka voi tarvittaessa ottaa asiat hoidettavakseen.

VALTAKIRJAN TEKEMINEN

- ✓ Pohdi kuka voisi alkaa valtuutetuksi ja varmista tämä häneltä itseltään suullisesti.
 - Valtuutettu on henkilö, joka alkaa hoitamaan asioita, jotka ovat valtakirjassa sovittu. Valtuuttaja on taas henkilö, joka valtuuttaa valtakirjassa määrätyn henkilön auttamaan hänen asioissaan.
 - Valtuutettu on luonnollinen henkilö, ei voi olla yleinen edunvalvoja.
- ✓ Täysi-ikäinen henkilö voi tehdä valtakirjan, mutta valtakirjan merkitys on ymmärrettävä, joten se kannattaa tehdä mahdollisimman ajoissa.
 - Apuna voi käyttää tarvittaessa asiantuntijaa
- ✓ Valtakirja tehdään kirjallisesti ja siinä pitää ilmetä valtuuttajan tiedot, eli valtakirjan laatijan sekä tiedot henkilöstä joka tehtävään valtuutetaan. Pitää olla myös valtuuttajan allekirjoitus.
- ✓ Valtuutetun tehtävät tulee määrittää, koska ne voivat vaihdella paljonkin riippuen siitä mitä valtuuttaja niihin haluaa.
- ✓ Valtuutetun toimivaltuuksien yksilöinti
- ✓ Toissijaisen ja varavaltuutetun nimeäminen kannattaa, jotta edunvalvontavaltuutus toimisi yllättävissäkin tilanteissa.
 - Esim. jos ensisijainen valtuutettu sairastuu itse, eikä pysty tästä syystä toiminaan valtuutettuna.

- ✓ Tarvitaan 2 todistajan allekirjoitukset, jotka ovat esteettömiä.
 - Heidän tulee tietää, että kyseessä on edunvalvontavaltakirja, mutta sisältöä ei tarvitse kertoa.
 - Henkilö, joka on esteetön, ei saa olla lähisukua valtuutetulle tai valtuuttajalle ja jos valtuutettuja on useampi, todistajat eivät saa olla lähisukua kenellekään heistä.
- ✓ Huolehdi, että valtuutettu saa valtakirjan käyttöönsä, kun asia tulee ajankohtaiseksi ja se pitäisi saada vahvistettua.
- ✓ Säilytä valtakirja huolellisesti

VALTAKIRJAN VAHVISTAMINEN

- ✓ Edunvalvontavaltuutus tulee voimaan siinä kohtaa, kun Digi- ja väestötietovirasto sen vahvistaa.
 - Vahvistamista haetaan silloin kun valtuuttaja ei itse kykenen huolehtimaan enää asioistaan.
- ✓ Alkuperäinen edunvalvontavaltakirja toimitetaan Digi- ja väestötietovirastoon, vasta kun se halutaan vahvistaa.
- ✓ Edunvalvontavaltuutuksen vahvistamislomakkeen löydät osoitteesta www.dvv.fi/lomakkeet.
 - Tarpeellisia liitteitä ovat lääkärinlausunto edunvalvontavaltuutuksen vahvistamista varten sekä alkuperäinen valtakirja. Lomake on selkeä ja siinä on kerrottu tarkasti mitä liitteitä tarvitaan ja mitkä liitteet nopeuttavat käsittelyä.

YLEISEN EDUNVALVOJAN JA EDUNVALVONTAVALTUUTUKSEN EROT

Edunvalvontavaltuutuksen tarkoitus on pääosin sama kuin edunvalvonnan. Suurin ero on siinä, että valtuutus perustuu henkilön omaan tahtoon ja edunvalvonta perustuu viranomaisen päätökseen. Edunvalvontavaltuutus eroaa edunvalvonnasta siinä, että Digi- ja väestötietovirasto valvoo valtuutettua selvästi vähäisemmin kuin edunvalvojaa.

YLEINEN EDUNVALVONTA

- Virkamies, joka toimii edunvalvontatoimistossa.
- Viimesijaisin keino turvata henkilön etuja.
- Tarkoitus sama, kuin edunvalvontavaltuutuksella.
- Hakemus, joko Digi- ja väestötietovirastoon tai käräjäoikeuteen.
 - Tehdään siinä vaiheessa, kun edunvalvojan tarve tulee ajankohtaiseksi.
- Painottuu raha-asioiden hoitoon.
- Yleinen edunvalvoja ei voi kieltäytyä tehtävästä, jos päämiehen kotipaikka edunvalvonta-alueella.
- Kiinteistön myyntiin haettava maksullinen lupa maistraatista.
- Viranomaisen päätettävissä aloittaa yleinen edunvalvonta.
- Edunvalvojan toimitettava vuosittainen tiliselvitys maistraattiin.

EDUNVALVONTAVALTUUTUS

- Valtuutettu voi olla esimerkiksi oma puoliso tai lapsi, joten siksi usein valtuutetun ja valtuuttajan suhde henkilökohtaisempi ja luotavaisempi.
- Tehdään itse etukäteen terveenä ollessa.
- Tarkoitus sama, kuin yleisellä edunvalvonnalla.
- Valtakirja, joka vahvistetaan Digi- ja väestötietovirastossa, kun sille tulee tarve.
 - Laaditaan mahdollisimman ajoissa, kun henkilö on vielä kykyinenä ymmärtämään valtakirjan merkityksen.
- Joustavampi tapa hoitaa asioita.
- Edunvalvontavaltuutettu voi myydä kiinteistön, jos asia on kirjatta valtuutukseen.
- Valtuutetun tulee suostua tehtävään.
- Perustuu omaan tahtoon tehdä valtuutus.

Edunvalvontavaltuutus sekä yleinen edunvalvonta ovat molemmat tärkeitä asioita. Nämä kannattaa ottaa huomioon ja tutustua näihin ajoissa tulevaisuuden varalta.

LISÄTIETOJA AIHEESTA LÖYDÄT ESIMERKIKSI

Laki valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireissä. 2016. L 17.06.2016/477 muutoksineen

Laki edunvalvontavaltuutuksesta. 2007. L 25.5.2007/648 muutoksineen. Viitattu 10.1.2020

Digi- ja väestötietoviraston [www-sivuilta](http://www.dvv.fi). www.dvv.fi

Parviainen Esko & Ruban M. 2009. Holhoustoimen lainsäädäntö. Helsinki: Edita.

Välimäki, P. 2008. Holhoustoimen pääpiirteet. Helsinki: WSOYPro.